

LIETUVIŲ KALBOTYROS KLAUSIMAI, XXXIV (1994)
LIETUVIŲ KALBOS TARMĖS IR JŪ TYRINĖJIMAI

Danguolė MIKULĖNIENĖ

**LINKSNIUOJAMŲJŲ PRIEŠDĖLIO *PĀ-
VEDINIŲ KIRČIAVIMAS**

§1. Su prielinksniu *po* (< **pā*) istoriškai susiję du dabartinės lietuvių kalbos priešdėliai -*po-* ir -*pa-*. Jie abu gali būti laikomi vieno ir to paties priešdėlio **pā-* alomorfais: *pa-* atitinka silpnąjį, *po-* – stiprųjį realizacijos laipsnį (Mikulénienė, Žežienė, 1994).

Tai matyti iš linksniuojamųjų vedinių kirčiavimo. Priešdėlio *po-* vediniai, – tiek daiktavardžiai, tiek būdvardžiai, – visuomet kirčiuojami priešdėlyje ir tik pagal pastovaus kirčiavimo paradigmą, plg. *pódukra* (1), *pópieté* (1), *póžemis* (1), *pósūris*, -é(1). Priešdėlio *pa-* dariniams būdingas kilnojamasis kirtis, plg. *pamergė* (3^b), *pagirys* (3^b), *pavakarė* (3^{4b}), *papilnys*, -é (3^b). Aptinkama įvairių šaknies kirčiavimo atvejų, *pakałnē* (2) ir *pakálne* (1), *pakránté* (1) ir *pakrañtē* (2). Šakninio kirčiavimo variantai, tokie kaip *pajūris* (1), *patévis* (1), *pasúolé* (1), tarmėse neretai turi priešdėlinio – pastovaus ar kilnoamojo – kirčiavimo variantą, plg. *pajūris* (1), *pátévis* (1), *pasuolė* (3^b): *pásuolę*.

Taigi variantų gausumas skatina ieškoti motyvų, galėjusių lemti skirtingą priešdėlio **pā-* vedinių akcentuacijos raidą.

§2. Kad iš **pā-* atsirasty priešdėlis *po-*, balsis *a* turėjo būti ilgas. Vėliau jis galėjo sutrumpėti – **pā-* > *pa-* (Zinkevičius, 1981, p. 186–187). Tuomet *po-* ir *pa-* turėtų atspindėti du chronologiniu požiūriu skirtinges vedinių sluoksnius, o senesniu laikytinas alomorfas *po-*, savo forma artimesnis prielinksniui *po-* (Kazlauskas, 1968, p. 54).

§3. Antra vertus, rodos, buvusi galima ir priešingos krypties raida: kaip balsių kaitos rezultatas **pā-* galėjo atsirasti iš **pā-* (plg. Fraenkel, 1962, p. 635; Bammesberger, 1992, p. 49 tt.).

Pastarąjį liudyty latvių, lietuvių bei prūsų kalbų priešdėlis *pa-* ir, galbūti, jungtuko reikšme vartojamas *pā*, išlikęs vakarinėse lietuvių tarmėse, plg.: *Tiktai pro tas duris taukš pa taukš Slnt; Ka tu visur par daug kišies: antys pa antys, vištos pa vištos Jrb; Kakarykū pa kakarykū vis tą patį gied Kv; Jis vis taigi pa taigi NdŽ* (taip pat Sb, Skr – žr. LKŽ IX l; Būga, 1961, p. 132–133). Be to, priešdėlis *pa-* būdingas ne tik baltų kalboms – plg. slavų k. *pa-* šalia prielinksnio *po* bei lotynų k. *pō-* (*pō-sítus*) šalia *pōno* < **pō-s(i)-nō* (Fraenkel, 1962, p. 635).

Taigi lietuvių ir prūsų *po-* (latvių kalboje jo nėra) reikėtų laikyti naujes-

niais¹. Naujadaru J. Endzelynas laikė ir prūsų kalbos prielinksnių *po* (Endzelin, 1944, p. 146).

§4. Įtikėtina, kad šie alomorfai galėjo rastis ir tuo pačiu metu. Jų atsiradimą bus nulėmusi nevienoda priešdėlio padėtis kirčio atžvilgiu. Taip, pavyzdžiui, aiškinamas prūsų kalbos prielinksnių (resp. priešdėlių) *no/na*, *po/pa*, *pro/prā* variantišumas (Mažiulis, 1981, p. 253–254).

Priešpriesa tarp **pā-* ir **pā-* galėjo susidaryti dėl nevienodo akcentinio pamatinį žodžių rango. Kai formavosi vedinio kirtis, oksitoninio (ar kilnojamomo kirčiavimo) žodžio šaknis atsidūrė nekirčiuotoje padėtyje, tad priešdėlis turėjo tapti stipriaja morfema **pā-*, vėliau virtusia alomorfu *pō-* (*pōdukra* < **pā-dukr-ā*). Nekirčiuotas **pā-* galėjo būti trumpas (ar sutrumpėjęs), o baritoninė šaknis išlaikė vedinio kirtį (*pasáulis* < **pa-sául-īs*). Taip pat turėjo trumpėti ir **pā-*, netekęs kirčio dėl kokių nors motyvų.

Visais atvejais dariniai priklausė pastovaus kirčiavimo paradigmai (Mikulenė, 1992, p. 12).

§5. Jei priešdėlis kildinamas iš ilgojo alomorfo, kilnojamomo kirčiavimo vedinių chronologiškai atrodo naujesni, ir, priešingai, – jie archajiškėja, jeigu pripažystama trumpojo **pā-* galimybė.

Kitaip tariant, nuo seno lietuvių kalboje galėjo būti susipynę bent keli priešdėlio **pā-* vedinių kirčiavimo modeliai. Pavyzdžiui, iš baritoninio kirčiavimo žodžių (*B*) – *sáulē*, *béržas* (la. *bēržs*), *rankā*, *balā...* – padaryti daiktavardžiai tarmėse gali būti kirčiuojami trejopai (žr. 1 schemą): pastoviai šaknyje (*P₁*), pastoviai priešdėlyje (*P₂*) ar kilnuojamuoju kirčiu (*K*).

1 schema

<i>B</i>			<i>O</i>		
<i>P₁</i>	<i>P₂</i>	<i>K</i>	<i>P'₁</i>	<i>P'₂</i>	<i>K'</i>
<i>pasáulis</i>	<i>pásaulis</i>	...	<i>pódukra</i> ²
<i>pabéržis</i>	...	<i>paberžē</i>	<i>póakis</i>	...	<i>paakýs</i>
<i>parañkē</i>	<i>pósparnis</i>	<i>pāsparnis</i>	<i>pasparnē</i>
...	...	<i>pabalýs</i>	<i>pakaklýs</i>

P₁ = **pā-* & baritoninė šaknis

P₂ = **pā-* & baritoninė šaknis (?)

P'₁ = **pā-* & oksitoninė šaknis

P'₂ = **pā-* & oksitoninė šaknis

Vediniai, kilę iš kilnojamomo kirčiavimo žodžių (*O*) – *akīs*, *spařnas*, *kāklas*, *dukrà...*, – taip pat skiriasi trejopa akcentuacija: jie kirčiuojami pastoviai priešdėlyje *po-* (*P'₁*) ar *pa-* (*P'₂*), taip gali būti įgiję kilnojamąjį kirtį (*K'*).

§6. Kirčiavimo tipų senumas įrodomas hidronimais su priešdėliu **pā-*, plg.:

¹ Vienintelis latvių k. pavyzdys trm. *pùosaga* J. Endzeliniui atrodė abejotinas (Endzelins, 1951, p. 665).

² Variantas su priešdėliu *pa-* (*padukra*, LKŽ IX 59) nesukirčiuotas.

P₁ — *Pašyvis* Gdž, Srauto int.: *Šývė* pv. Gdž; *Paskáistis* Rk, Juodupės int.: *Skáistė* ež. PnmR; *Pagulbis* ež. Ut — plg. *Gulbis* ež. Mlt, *gułbę*, *gułbis*; *Pabámbis* Šln — plg. *Bamb-enà* Smn; *Pagérvis* Jz, Alšios int. — plg. *Gérvé* adv., *Gérvé* Rdn;

P₂ — *Pädegla* Šd, Kiršino int. — plg. *Dëglé* Krtv; *Päprūdziai* Krtn — *prūdas*, *päprūdziai*; *Päupis* Dkšt, Dysnykščio ež. dalis — *ùpé*, *päupis*;

K — *Pamolys* ež. Mlt — plg. *Mólé* Skdv, *mólis*; *Padubé* Pn, Padubės k., Juodos kr.: *Dùbos* k. Pn; *Pakojys* (taip pat *Päkojis*) ež. Onš: *Kója* ež. Onš;

P' — *Póazvinté* Trgn: *Ažvintis* ež. Trgn;

P' — *Pädaubis* End, Letauso int. — *daubà*, *pädaubis*; *Päsilis* ež. Ds — *šìlas*, *päsilis*;

K' — *Pašilē* Vp, Širvintos kr. — *šìlas*, *pašilē*; *Pašakys* Žmt, Siesarties int. — plg. *Šakà* avd., *Šakà* 'upės atsišakojimas' ir kt. (Vanagas, 1970, p. 218—222; 1981, p. 236—264).

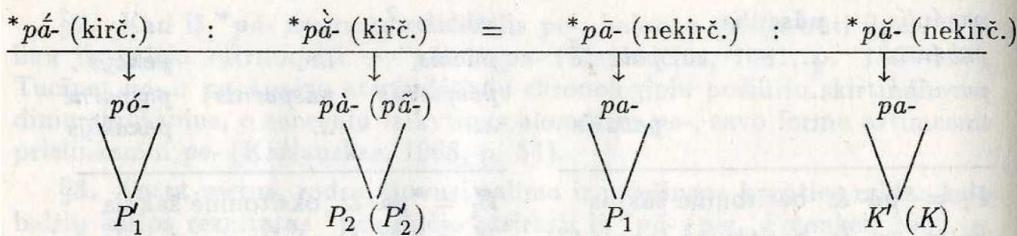
§7. Palyginus pastovaus kirčiavimo vedinius, matyti, kad tik vieną jų tipą (*P₁*) galima tiesiogiai sieti su ilgajį balsj turėjusiū **pā-*, tačiau jis menkiausiai paliudytas hidronimų — vieninteliu neabejotinu pavyzdžiu *Póazvinté*, bet ir šis nuo kitų skiriasi dviskiemenu darybos kamienu.

Kitur priešdėlis rekonstruojamas su trumpuoju (ar sutrumpėjusu) **pä-* tiek kirčiuotoje (*P₂* ir *P'₂*), tiek nekirčiuotoje (*P₁*) pozicijoje, tad naujesniu reiškiniu už **pā-* nelaikytinas.

§8. Vadinas, vedinų kirčiavimo įvairovės motyvai tikriausiai slypi ne tik diachroniniu požiūriu skirtinguose sluoksniuose — jos pirmiausiai aiškintinos arealinėmis (resp. tarminėmis) skirtybėmis.

Taigi neatmestina prielaida, kad šalia **pā-* (kirčiuoto) galėjo būti ir **pā-* (nekirčiuotas), o šalia **pă-* (nekirčiuoto) — **pă-* (kirčiuotas), žr. 2 schemą.

2 schema

Pavyzdžiai:

<i>pāsaulis</i> (1)	<i>pasáulis</i> (1)	<i>paakys</i> (3 ^b)
<i>pódukra</i> (1)	<i>pāsparnis</i> (1)	<i>paberžé</i> (3 ^b)
<i>póakis</i> (1)	<i>Pädegla</i> (1)	<i>Pašyvis</i> (1)
<i>Póazvinté</i> (1)	<i>Päsilis</i> (1)	<i>Pašakys</i> (3 ^b)

§9. Arealines skirtybes rodo ir į tarminius žodynus patekė vediniai. Visų tipų žodžių esama, pavyzdžiu, šiaurės rytų žemaičių dūnininkų tarmėje, plg.:

P₁ — *pakójos* (1): *kója* (1), *pakrúmė* (1): *krúmas* (1), *pakúgė* (1): *kúgis* (1), *palóvė* (1): *lóva* (1), *pasáulė* (1) '1. žemė, pasaulis; 2. žmonija': *sáulė*

(1); *pakáušis* (1): *káušas* (1), *paklúonis* (1): *klúonas* (1), *panilčiai* (1): *miltai* (1) ir kt.;

$P_2 = pàjuris$ (1), *pàjuris* (1): *jíra* (1), *pàšonis* (1): *šónas* (1), *pàtčvis*, *pàtčvis* (1): *tévas* (3)³ ir kt.;

$K = pàžiaunès$ (3^b)⁴: *žiáuna* (1); *pakunýs* (3^b) ‘skaudulys’⁵ : *kúnas* (1);

$P'_1 = pódukra$ (1), *pódukrè* (1): plg. *dukrà* (2), *duktè* (3^b);

$P'_2 = pàkaklis$ (1): *kákłas* (4), *pàšalís* (1): *śalís* (4);

$K' = pabarzdýs$ (3^b) ‘pabarzdýs’: *barzdà* (4) ‘barzda’, *pakraštýs* (3^b): *kráštas* (4), *pamiškýs* (3^b): *miškas* (4), *parugýs* (3^b): *rugiái* (4) ir kt. (Vitkauskas, 1976).

§10. Regis, tarpusavyje nesiskiria pietų aukštaičių ir rytų aukštaičių vilniškių (A. Salio skirstymu, vakarinių bei rytinių dzukų) vedinių kirčiavimo sistema. Šiose aukštaičių tarmėse beveik nėra daiktavardžių, kurie butų pastoviai kirčiuojamai priešdėlyje *pa-*, t.y. P_2 ir P'_2 tipų, plg.:

$P_1 = pakáušis$ (1); *káušas* (1); *pakójés* (1), *pakójos* (1): *kója* (1), *panósé* (1): *nósis* (1) ir kt. (Naktinienė, Paulauskienė, Vitkauskas, 1988) bei *pakáušis* (1); *kaušýs* (3), *pakója* (1): *kója* (1), *panósé* (1): *nósis* (1) ir kt. (Petrauskas, Vidugiris, 1985);

$P_2 = pàkálnas$ (1) ‘pakalnė’: *kálnas* (1), *pàkupetis* (1): *kùpetla* (1) (Naktinienė, Paulauskienė, Vitkauskas, 1988);

$K = pakojýs$ (3^b)⁶ 1. kojugalis; 2. vieta apie kojas?: *kója* (1) (Naktinienė, Paulauskienė, Vitkauskas, 1988) bei *papicvýs (3^b): *piéva* (1) (Petrauskas, Vidugiris, 1985, p. 184);*

$P'_1 =$ abiejų tarmių *póakis (1): *akís* (4); *pódukra (1), *pódukrè* (1); *pósunis* (1): *sunús* (3);**

$K' = pàkaklè$ (3^b): *kákłas* (4), *pakelè* (3^b): *kélías* (4), *pakrantýs* (3^b)⁷ : *kranitas* (4) ir kt. (Naktinienė, Paulauskienė, Vitkauskas, 1988) bei *pabarzdè* (3^b): *barzdà* (4), *pasvirnýs* (3^b): *svírnas* (4), *pagurklyjs* (3^b)⁷ : *gurklýs* (3) ir kt. (Petrauskas, Vidugiris, 1985).

P_2 tipo pėdsakas *pàkálnas* rodo, kad priešdėlinio kirčiavimo modeliai šiose tarmėse bus išnykę tikriausiai dėl morfo(fo)nologinių priežasčių — pakitus vedinio kamiengaliui bei kirčiavimo paradigmai (Stundžia, 1981, p. 60), plg. *pakálné* (1), *pakałné* (2), *pakalnè* (3^b) ir *pakálnis* (1), *pakalnis* (2), *pakałnýs* (3^b) (žr. LKŽ IX 146–147; LKA I 178–179).

§11. Ilgainiui tarmėse galėjo kisti ir kai kurių pamatinų žodžių kirčiavimas (Stundžia, 1984, p. 86–90). Todėl, pavyzdžiui, vedinys *pakáušis* (1)

³ Dėl pamatinio žodžio kirčiavimo žr. §13.

⁴ Šalia varianto *pažiáuniai* (1) (Vitkauskas, 1976, p. 252).

⁵ Pirmasis variantas — *pakúnis* (1) (Vitkauskas, 1976, p. 235).

⁶ Antrasis variantas — *pakrántis* (1) (Naktinienė, Paulauskienė, Vitkauskas, 1988, p. 239).

⁷ Pirmasis variantas — *pagùrklis* (1) (Petrauskas, Vidugiris, 1985, p. 181).

sinchroniškai siejamas net su keliomis akcentuacijos požiūriu skirtingomis pamatinėmis formomis: *káušas* (1), *káušas* (3), *kaušys* (3), žr. §9–10.

§12. Nemaža pamatinį žodžių bei jų vedinį kirčiavimo randama senuosių raštuose.

Antai, šalia M. Daukšos daiktavardžių, išlaikiusiy tvirtapradę pamatinio baritono šaknies priegaidę (P_1) – *páſaulis* (*paſáulo*, *paſáulo*, *paſáului*, *paſáulie*), *pakálnes* (kaip *antkálnes*), *pakálnis* (*pakálnei*)⁸, *pakóis* (Skardžius, 1935, p. 80–81, 109), – aptinkamas ir priešdėlinio kirčiavimo variantas (P_2) – *páſaulis* (*páſaulo*, *páſaului*).

§13. Per dvidešimt P_1 tipo vedinį su galūnėmis -é ((*i*)*j*-kamienių) arba -is ((*i*)*j*-kamienių) pateikta F. Kuršaičio žodyne (Kurschat, 1883), plg. *pabálké* (: bálkis), *padúmē* (: dúmai), *pajúrēs* (: júrēs, júrios), *pakínkés* (: kíンka), *pakúgē* (: kúgis), *pakùlþé* (: kùlþé, kùlþis), *palówé* (: lówa); *pajúrīai* (: júrios, júrēs), *pakáuþis* (: káuþas), *pakréſlis* (: kréſlas), *pakrúmis* (: krúmas), *pamúris* (: múras), *Papélkiai* (: pélké), *paſáulis* (: fáulé), *paſiénis* (: fíéna)⁹, *patíltis* (tiltas). Galūne skiriiasi *pakója* (: kója).

Prie jų šlyja *pažándés* (: žáandas), *pakálnis* (: kálnas), *paſtótgis* (*f*tógas), *patéwís* (: téwas), *pažénlis* (žénelas), tačiau iš F. Kuršaičio užrašytų formų – vns. (dgs.) vardininko bei vns. (dgs.) kilmininko – lieka neaiški akcentinė pamatinio žodžio paradigma. Senieji raštai liudija bent jau kai kuriuos jų buvus baritonais, – pavyzdžiu, *kálnas* (žr. 8 išnašą), *f*tógas (*f*tógu, *st*'ogais), *téwas* (*T*'éwai, *T*'éwû, *T*'éwams, *T*'éwus) (Buch, 1961, p. 14; Kabelka, 1964, p. 211–237; Zinkevičius, 1975, p. 17–18).

§14. F. Kuršaičio užrašytas ir vienas kitas P_2 tipo daiktavardis, kirčiuojamas priešdėlyje, – *pámoté* (: móte, -eřs; taip pat plg. *moterà*, -os)¹⁰, *páodé* (: oda, úda)¹¹.

Priešdėlio kirčiavimas veikiausiai sietinas su kilnojamu pamatinio žodžio kirčiu: taip F. Kuršaičio žodyne kirčiuojami kai kurie derivatai, išvesti iš cirkumfleksinę ar trumpą šaknį turinčių kilnojamojo kirčio daiktavardžių, plg. *pádugnés*, -iū (: dūgnas), *pánagés*, -iū (: nāgas), *pápetés*, -cziū (: petýs, pěčžio); *páauſis* (: auſis, -iēs)¹², *páſparnis* (: fpařnas), bei autoriaus nesukirčiuoti *pabarzdis* = **pábarzdis* (: barzdà, -os), *pablauzdis* (: blauzdà, -os), *padiewis* (: Diēwas)¹³.

Tad M. Daukšos raštų priešdėlinio kirčiavimo variantas *páſaulis* galėtų būti siejamas su kilnojamosios paradigmos daiktavardžiu *saulé* (Skardžius,

⁸ M. Daukšos raštuose *kálnas* – baritoninio kirčiavimo žodis, plg. *kálnai* (*kálnai*, *kálny*, *kálnams*, *kálnus*, *kálnop*, *kálnop*) (Skardžius, 1935, p. 30, 132).

⁹ F. Kuršaičio žodyne tvirtapradės priegaidės ženklas rašomas virš antrojo dvibalsio ie démens – *f*íéna.

¹⁰ M. Daukša kirčiavo pastoviai – móte (móte, móters, móteriesfp, móteres, mótery, móterump, móterimus, móterimis) (Skardžius, 1935, p. 127).

¹¹ Abu pamatinio žodžio variantai Žodyne nesukirčiuoti.

¹² Šalia pateikiama forma *paaufiaž*, -iū (= **paausýs*).

¹³ Plg. *pablauzdis*, *pádievis* (LKŽ IX 18,48).

1935, p. 105). Visiškai įtikétina, kad pamatinio žodžio paradigmą nėra vienos paribio tarmės inovacija, plg. *saułė* (3) (Petrauskas, Vidugiris, 1985, p. 229), 1a. trm. *saûle* (žodinė D. Markusos ir A. Sarkanio informacija)¹⁴, taip pat pr. *saule* (Mažiulis, 1981, p. 14).

§15. Kiti tokios pat šaknies vediniai F. Kuršaičio kirčiuojami pagal kilnojamojo kirčiavimo paradigmą (K'), pavyzdžiui, *padirwē* (: *dirwà*, -*ōs*)¹⁵, *pakaklē* (: *kāklas*), *pakele* (: *kēlias*), *pakiškē* (: *kiškà*, -*ōs*)¹⁶, *pakremslē* (: *kremslē*, -*ēs*), *pālazdēs*, -*džiū* (: *lazdà*, -*ōs*), *papilwē* (: *piłwas*), *paragē* (: *rāgas*), *pas talē* (: *s' tālas*), *pawardē* (: *wařdas*),¹⁷ *pažaſtē* (: *zaſtē*, -*ēs*); *pabalys* (: *balà*, -*ōs*)¹⁸, *pabulys* (: *bulis*, -*ięs*), *pakaklýs* (: *kāklas*), *pakelýs* (: *kēlias*), *pakiemýs* (: *kiēmas*), *pakraſtýs* (: *krāſtas*), *paligýs* (: *ligà*, -*ōs*), *patworýs* (: *tworà*, -*ōs*).

§16. Daiktavardžiai, padaryti iš cirkumfleksinės ar trumpos šaknies bariotonų, taip pat pasižymi kilnojamuoju kirčiu (K), pavyzdžiui, *padalgē* (: *dalgis*), *pāßwentēs*, -*cžiū* (: *ßweñtē*, -*ēs*), *pawartē*, -*ēs* (: *wařtai*)¹⁹, *pagirýs* (: *girè*, -*ēs*; *giria*, -*ios*)²⁰, *palapýs* (: *lāpas*), *pamarýs* (: *mārēs*, -*riū*; *mārios*, -*riū*), *paupýs* (: *üpē*, -*ēs*).

Vadinasi, kilnojamasis kirtis galėjo būti apibendrintas visiems cirkumfleksinės bei trumpos šaknies derivatams, neatsižvelgiant į jų pamatinio žodžio akcentinę paradigmą (plg. Otrębski, 1965, p.20).

§17. Tokio apibendrinimo apraišky pastebėta jau K. Donelaičio raštose, plg. *pagirýs* (*P'agirri*, *pa(g)ir'yj*, *pagir'eis*) ir *patworýs* (*Patwor'ij*) (Buch, 1961, p. 36; Kabelka, 1964,p.157, 171).

§18. Pirmiausia kilnojamajā paradigmā turėjo skirtis vediniai, padaryti iš kilnojamojo kirčiavimo žodžių. Tai liudija ir vienintelis toks M. Daukšos rastų pavyzdys *pakampé* (*pákampe*, *pákampes*, *pakampemíš*, *pakampéʃn*) (Skardžius, 1935, p. 109).

1605 m. anoniminio katekizmo vedinys *pažemē* 'požemis' užrašytas su dvieju kirčiais – *pažémeʃnú* (Zinkevičius, 1975, p. 42). Jeigu du kirčiai nėra korektūros klaida (plg. Girdenis, 1984), tai toks dgs. iliatyvo kirčiavimas remia hipotezę, jog priešdėlį gavęs vedinys pirmiausia turėjo perimti nepriestolinio žodžio kirtį.

Pavyzdžiui, *núopełnas*, -*ai*, P. Skardžiaus nuomone, atsirado iš * *nuopełnas*, -*ai* (kaip *pełnas*, -*ai*), plg. M. Daukšos *núpelnóp*, *núpelng*, *núpelnái*, *núpelnú*, *núpelnúmp*, *núpelnámus*, *núpelnámus*, *núpelnús*, *núpelnáis* (Skardžius, 1935,

¹⁴ Šis variantas nenurodytas senesniuose šaltiniuose (žr. Mülenbacha, 1927–1929, p. 772–773; **ФОРТУНАТОВ**, 1993, p. 206), tačiau nėra naujas.

¹⁵ Plg. M. Daukšos *dirwá* (*dîrwoś*, *dîrwoie*, *dîrwoſe*; *dirwóie*) (Skardžius, 1935, p. 85).

¹⁶ LKŽ (V 884) pateikta tik *kiškà* (2).

¹⁷ F. Kuršaičio žodyne yra ir *pažaſtis*, -*ięs* (: *zaſtis*, -*ięs*).

¹⁸ Plg. *balà* (2) ir *balà* (4), žr. LKŽ (I 579–580).

¹⁹ Vedinio vardininko forma F. Kuršaičio žodyne nesukirčiuota.

²⁰ Žodyne taip pat pateikta *giria*, -*ioś* (Kuschat, 1883, p. 124).

p. 45) ²¹.

Kirtis, buvęs vedinio šaknyje — tai rodo ir 1605 m. katekizmo daiktavar-
džių dgs. kilmininkai — *paláyku* 'palaiky', *priepuôlu* 'priepuolių' (Zinkevičius,
1975, p. 35), — vėliau galėjo būti perkeltas į priešdėlį (plg. *palaikai* (3^b):
palaikus, *priepuolis* (1)).

Taigi stiprioji vedinio priešdėlio pozicija susiformavo ne iš karto.

§19. Nėra duomenų, liudijančių tokį priešdėlio vedinių kirčiavimą, —
nebent F. Kuršaičio *padánges*, -iū (Kurschat, 1883, p. 283), tačiau tuomet
tekštų pripažinti buvus pamatinio žodžio akutą bei kilnojamojo kirčio paradig-
mą, kuria galėjo būti pakeista ankstesnioji baritoninė, plg. *padánges*, -iū <
**dangūs*, -aūs: *dángų* < **dáng-us*, -aus (plg. Klimavičius, 1970, p. 192—
193) ²².

Dvejopą šio pamatinio daiktavardžio kirčiavimą rodo ir senieji raštai, plg.
M. Daukšos *dágus* (*dágáus*, *dáguiá*, *dáguié*, *dágus* (n., pl.), *dágū*, *dágúmu*,
dágufé, *dágufé*, *dágufiá*) ir *dágus* (*dágau*, *dágau*, *dágue*, *dágun*) (Skar-
džius, 1935, p. 123—124), bei 1605 m. anoniminio katekizmo formas *dungáus*,
Dungarús, *Dungaús*, *dungiúm*, *dunguý*, *dunguín*, *dunguófú*, *Dunguoſú*, *Dunguoſ-
nu* ir *Dánguy* (loc. sg.), *díngun* (Zinkevičius, 1975, p. 25).

Kiti daiktavardžiai, išvesti iš tvirtapradę šaknų ar daugiaskiemenių kamienų
turinčių kilnojamojo kirčiavimo žodžių, F. Kuršaičio kirčiuojami kilnojamuo-
ju kirčiu (*K'*): *pagalwé* (: *galwà*, -os), *pagerklé* (: *gerklé*, -és); *pawakarýs* (:
wākaras), *pawandenuýs* (: *wandù*, -eūs).

§20. Kelios galimos hipotezės dėl pamatinio žodžio *dangus* priegaidės bei
jo kirčiavimo paradigmų verčia plačiau aptarti ir vedinio *padangé* akcentua-
ciją.

Remiantis F. Kuršaičiu, šiame ir dar keliuose *P₁* tipo šakniniu kirčia-
vimo vediniuose jau galima įžvelgti akutinę metatoniją, plg. *padánges*, -iū
(: *dangūs*, -aūs) ir *Pakírs niai* (: *Kírs nà*, -os), *paliáukis* (: *liaūkos*, -u),
pavérſ mis (: *wérſ mē*, -és), *pauñlnis* (: *wilnùs*, -eūs).

Be jų, kaip priegaidžių kaitos reiškinį K. Buga (1959, p. 406—407, 412—413)
dar nurodo *pakámpémis* (: *kañpas*), *pakránté* (: *krañtas*), *pakriáusč* (: *kriañ-
sius*); *padýsniai* (: *Dýsnq*, -os), *palubis* (: *tūbq*, *tubà*).

§21. Šių vedinių pamatinio žodžio cirkumfleksas paprastai argumentuo-
jamas sinchroniškai — labiausiai išplitusi ar išlikusi kirčiavimo variantu
(kaip ir §19 aptartojo *dangaus* atveju).

Tačiau esama ir kitokio kirčiavimo: pavyzdžiu, F. Kuršaičio užrašy-
tas *werſ mē*, -eūs šaknis tikriausiai buvo tvirtagalė (plg. Kurschat, 1876, p.
186), o M. Daukšos raštuose ji tvirtapradė, plg. *werſmé* (*werſmés*, *wérſme*,

²¹ Su dviskiemeniais daiktavardžiais galunių vedinius P. Skardžius sieja tik
kirčiavimo požiuriu ir pabrėžia, kad "nors savo antraja dalimi daugelis [...] gali
buti vartojami atskirais daiktavardžiais be priešdėlių [...], daugumas jų su priešdėliu
pirniu yra vestini ne iš to pat kamieno daiktavardžių, bet iš atitinkamų priešdėlių
veiksmazodžių" (Skardžius, 1943, p. 454).

²² P. Skardžiu tvirtapradę šaknies priegaidė atrodė naujas tarmių reiškinys
(Skardžius, 1935, p. 125).

werʃmeié, werʃmiú), ir net galėjusi turėti pastovų kirtį – *wêrʃmes* (g. sg.) (Skardžius, p. 106).

Šalia iprastesnių pamatininių kilnojamojo kirčiavimo daiktavardžių formų *kañpas* (4), *krañtas* (4), *liaukà* (4), ar *tubà* (4) minėtini ir pastoviai tarmėse kirčiuojami variantai *kámpa* (1) (LKŽ V 179), *kámpas* (1) ar net *kámpé* (1) (LKA I 101,103), *kránta* (1) (LKŽ V 424–425), *liáuka* (1) (Karaliūnas, 1968, p. 69) ²³, *túbas* (1) (Būga, 1959, p. 413) ²⁴. Taip pat *patañsis* (2) lygintinas tik su *tamsà* (4); *tamsùs, -i* (4) (Vitkauskas, 1976, p. 249, 545), o *patámsé* (1), *patámsis* (1) – su *támsé* (1), *támsa* (1) ar *támsis* (1); *támsus, -i* (1,3) (Naktinienė, Paulauskienė, Vitkauskas, 1988, p. 251, 395).

§22. Vedinio šaknies akūto archajiškumas nekelia abejonių – *P₁* tipo daiktavardžiai, tokie kaip *pakrúne/pakrúmis, palóvé/palóvis*, užfiksuoti visame lietuvių kalbos plote (LKA III 36–37, žemėl. Nr.32).

Tarmėse egzistuojantys ar senuosiuose raštuose išlikę tvirtapradžiai variantai leidžia atsargiai manyti, kad daugelis *P₁* tipo akūtinės šaknies vedinių gali būti išlaikę senesnį kirčiavimą. Ir tai tikėtina, nes vardažodiniams darybos kamienui akūtinė priegaidžių kaita nebūdinga (Mikulėnienė, 1989, p. 48) ²⁵.

Pakitus akcentinei pamatinio žodžio paradigmai, vedinys atspindi archajiškesnę akcentuaciją. Pavyzdžiui, rytų aukštaičių *ingérklis* greičiausiai sietinas ne su *gerklé* (4): *geřklę* ir ne su *gerklé* (3): *gérklę* (3) – kirčiavimo požiūriu jam artimesnis variantas * *gérkl-ā* (> *gérkla, -os*), plg. 1a. *iēdzerklis* (Būga, 1959, p. 413).

§23. Tarp galimių pamatininių formų ir jų vedinių išryškėjės santykis gali būti reiškiamas kaip

pakámpé (1) : *kámpa* (1) = *pakampé* (3^b) : *kañpas* (4).

Lietuvių kalbos daiktavardžiai *pasparnē* (3^b), *pasparnýs* (3^b): *spañnas* (4) sietini su la. *pasparñe* : la. *spärns* (Būga, 1959, p. 407). Rekonstruotas vedinys la. *pasparñe* = lie. * *paspárne* pamatiniu žodžiu leistų laikyti * *spárn-ā* – kaip trm. *kámpa, máisa, sérna* (Skardžius, 1968, p. 21), plg. lie. *spírti* (Fraenkel, 1965, p. 861).

§24. Su cirkumfleksiniu šaknies kirčiu F. Kuršaičio pateikiami *parañké* (: *rankà, -os*), *palaükis* (: *laükas*), *pakułnis* (: *kulnis, -iés*) bei keli dariniai, pasizymintys cirkumfleksine priegaidžių kaita, – *pabuřnis* (: *burnà, -ōs*), *pakałnié* (: *kálnas*).

Daiktavardžius *pakałné* ir *pakálnis* (žr. §13) F.Kuršaitis aiškina nevienodai : *pakałné* – 'die Niederung, die Gegend am kurischen Haff und den Memelmündungen'; *pakálnis* – 'ein Anberg, der Fuss eines Berges' (Kurschat, 1883, p. 287). Kadangi abu galėjo būti užrašyti iš skirtingu tarmių, tai galėjo skirtis ir pamatinio žodžio kirčiavimu, plg.

²³ LKŽ (VII 392) nurodyta tik *liaukà* (4).

²⁴ Daiktavardžių perėjimas iš vienos akcentinės paradigmos į kitą tebevyksta ir mūsų laikais (plg. Stundžia, 1984).

²⁵ Vardažodiniame kamienė ji galima *žiópla* : *žiōplas* (= *kváisa* : *kvaīšo*) atveju ir atlieka reikšmės žymėtumo (ikoniškumo) fukciją.

pakálne (1): *kálnas, -ai* (žr. 2 išnašą) = *pakałné*: *kálnas, -ai*²⁶.

§25. Tuomet K. Būgos (1959, p. 407) pateiktieji *palōvē*: (*: lóva*), *pasōstę* (*: sóstas*), *pakóję* (*: kója*) aiškintini kaip analoginiai ar kitokiu būdu susidare tarmės dariniai.

§26. Neatmestina prielaida, kad cirkumfleksine metatonija besiskiriantys daiktavardžiai yra vėlesni perdirbiniai, pavyzdžiu, iš kilnojamosios paradigmos (*K'*) derivaty, galėję atsirasti dėl kirčio slinkties į vidurinį žodžio skiemeni, plg. M.Daukšos *bedievýs, -é* (*bédiewiui, bédiewi, bediewiéi, bediewiéii, bédiewes, bediewiamus, bediewiámus, bédiewius*) ir *bediēvis, -é* (*bediéwis, bediéwių, bediéwiamus*) (Skardžius, 1935, p. 131).

Analogiškai iš **beplaukýs, -é*: *béplaukij, -ę* vedant *beplaūkis, -é*, turėtų pakisti vedinio šaknies priegaidę, plg.

*bediēvis: bedievýs, bédievý = beplaūkis: *beplaukýs, béplaukij.*

Taigi diachroniškai čia įžvelgtina ne automatinė vienos morfemos priegaidžių kaita, o kirčio slinktis, būdinga visam darybos kamienui { **béplauk-*} → { **beplàuk-*}. Ji ir bus nulémusi cirkumflekso atsiradimą vedinio šaknyje: { **beplàuk-*} → { *beplaūk-* }.

§27. Regis, panašiu būdu bus atsiradusi ir *pakałné* (**pàkahn-ē* > **pakàln-ē* > *pakałné*). O K. Būgos užrašyti pavyzdžiai (žr. §25) rodo, kad tokią pokyčių galėjo vykti ne tik oksitoninės, bet ir baritoninės šaknies derivatuose. Darybos požiūriu *pakóję* (*: kója*) tipo kaita (iš **pákajē*) yra artima *kubilius* (*: kùbilas*) kaitai, nors pačios cirkumfleksinės priegaidžių kaitos atsiradimas paprastai grindžiamas priešingos krypties kirčio slinktimi (plg. Stang, 1966, p. 145; Stundžia, 1981, p. 63–65).

§28. M. Daukšos variantai *svetimmóteris* (*swetimmóteri, swetimótorei, swetimmóterius*) ir *svetimmotéris* (*swetimmotérís*) (Skardžius, 1935, p. 130) rodo, kad tuo metu vedinių su metatonija kirčiavimas dar nebuvo tvirtai nusistovėjęs. Taigi kirčio slinktis dar galėjo vykti ir priešdėlio *pa-* derivatuose.

Funkciškai ji visiškai sutampa su kirčio poslinkiu į darinio priesagą vedinių priesagos kirčio formavimosi metu (plg. Cocclop, 1977, p. 625; Girdenis, 1972, p. 66 tt.). Todėl panašiai ir datuotina.

Kad cirkumfleksinė metatonija priešdėlio *pa-* daiktavardžiuose – nesenas reiškinys, bylo ir tarmių faktai: iš "Lietuvių kalbos atlasui" surinktos medžiagos neišryškėja vientisesnis vedinio *pakałné* plotas (LKA I 179). Apskritai, cirkumfleksinė priegaidžių kaita labiau įsigalėjusi vakarų aukštaičių ir žemaičių tarmėse (Lyberis, 1972, p. 43 tt.). O ryty ir pietų aukštaičiai dažnai vedinius taria be jos – gali būti, jie išsaugojo archajiškesnę vedinių kirčiavimo sistemą.

§29. Kartais cirkumfleksinė metatonija siejama ne tik su priešdėlio morfoliginės pozicijos (*resp.* kamiengalio) pasikeitimu, bet ir darinio perėjimu iš vienos kalbos dalies į kitą (Brugmann, 1906, p. 112–113; Wijk, 1958, p. 34; Skardžius, 1943, p. 456).

§30. Kirčiuotuose senuosiuose raštuose nerasta priešdėlio *po-* (< **pā-*) vedinių. Keli daiktavardžiai užrašyti F. Kuršaičio žodyne (*pódūkra, pópietis*,

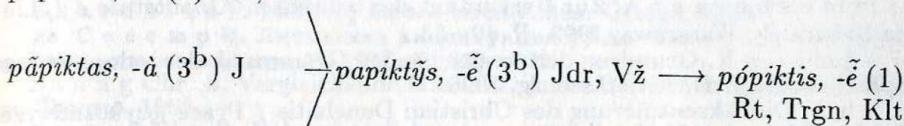
²⁶ Apie šių vedinių reikšmės skirtumus vienoje tarmėje plačiau žr. (Stundžia, 1981, p. 61).

póſ ūnis). Tad jų archaijiskumas gali būti grindžiamas tik kitų kalbų, pirmiausia prūsų, duomenimis, plg. *Poducre*, *Passons*, taip pat *Pomatre* (žr. Mažiulis, 1981, p. 21).

Kai kuriais atvejais *pó-* galėjo atsirasti jau lietuvių kalbos dirvoje – kintant kamiengaliui ir stipréjant morfonologinei priešdėlio pozicijai (plg. M. Daukšos *nūpēl̄ng*, žr. §18) ²⁷. Tad visai pagrištai daiktavardžiai su galūnėmis *-is* ir *-ys* beveik prilyginami kirčiavimo variantams (Vitkauskas, 1976, p. 11).

Tai pasakytina ir apie būdvardžius, kurių tarminiai variantai gana tiksliai atspindi jų kirčiavimo raidą, plg. ²⁸.

pāpiktaſ, *-a* (1) Šts, Als

papiktaſ, *-a* (4) Als

§31. Tagi dabartiniame lietuvių kalbos plote iki šiol funkcionuoja kelios priešdėlio **pā-* vedinių kirčiavimo sistemos (žr. 3 schemą) ²⁹.

3 schema

<i>pā-</i>		<i>pā-</i>	
šaknis	oksitoninė	šaknis	oksitoninė
baritoninė	tipas P_1	baritoninė	tipas P_2
	$P'_1[:K]$		$K'[:P'_2]$

Pavyzdžiai:

<i>pasáulis</i> (1)	<i>póakis</i> (1)	<i>pāsaulis</i> (1)	<i>paakýs</i> (3 ^b)
<i>patévis</i> (1)	<i>pósparnis</i> (1)	<i>pātévis</i> (1)	<i>pasparnē</i> (3 ^b)
<i>pabérzis</i> (1)	[<i>paberžē</i> (3 ^b)]	<i>pāšonis</i> (1)	[<i>pāsparnis</i> (1)]

Priešdėlis **pā-* ir pastovaus kirčiavimo paradigma, regis, labiau išplitusi šiaurės vakaru žemaičių plote, todėl istoriškai, matyt, sietina su kursiais (plg. Salys, p. 287: žemėl.). Pietų ir rytų aukštaičiai šalia **pā-* vediniuose linkę apibendrintai vartoti *pó-*, kurį salygiškai galima vadinti prūsiškuoju alomorfu. Vidurio aukštaičių vedinių kirčiavimo sistema sunkiai rekonstruojama dėl sistemo mišimo, tačiau sprendžiant iš M. Daukšos raštų, jai būdingas priešdėlis *-*pā-*.

²⁷ Ypač ryškios morfonologinio derinimo tendencijos matyti veiksmažodiniuose galūnių darybos daiktavardžiuose, plg. *pāsukos* (3^b), *pósūkis* : *pasūko*.

²⁸ Istorikai senesniais laikyti šakninio kirčiavimo variantai (plg. Ambrazas, 1992, p. 17).

²⁹ Laužtiniuose skliaustuose išrašyti analogijos paveikti tarminiai kirčiavimo variantai.

§32. Tiesa, visų vedinių sieti su *pā- irgi negalima: pastovaus priešdėlio kirčiavimo variantą *pasáulis* tekty vesti iš senesnės formos *pasaulis*, išlaikiusios kirtj baritoninėje akūtinėje šaknyje. Tuomet sunku būtų paaiškinti kilnojamomo kirčio paradigmos išsilaikeymą aptariamuju vedinių sistemoje.

Tad diachroninė priešdėlio *pā- vedinių analizė rodo, kad jų formavimosi metu jau egzistavo abu alomorfai -*pā- ir pā-, kurių pastarasis atsiradęs, matyt, iš senesnio trumpojo *pā-.

Šaltiniai ir literatūra

A m b r a z a s S. Balty ir slavų kalbų vardažodžių daryba (senosios bendrybės ir skirtybės) // *Baltistica*, 1991. T. 27(1). p. 15–34.

B a m m e s b e r g e r A. Zur Herkunft der baltischen Ablautstufe ā // *Linguistica Baltica*, 1. Warszawa, 1992. P. 49–53.

B r u g m a n n K. Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. T. 2. D. 1. Strassburg, 1906.

B u c h T. Die Akzentuierung des Christian Donelaitis / Prace językoznawcze, 25. Wrocław–Warszawa–Kraków, 1961.

B ū g a K. Die Metatonie im Litauischen und Lettischen // Būga K. Rinktiniai raštai. T. 2. V., 1959. P. 386–483.

B ū g a K. Lietuviai tauta ir kalba bei jos artimieji giminaičiai // Būga K. Rinktiniai raštai. T. 3. V., 1961. P. 85–282.

E n d z e l i n J. Altprussische Grammatik. Riga, 1944.

E n d z e l i n s J. Latviešu valodas gramatika. Rīgā, 1951.

Ф о р т у н а т о в Ф. Ф. Об ударении и долготе в балтийских языках.

II. Долгота в латышском языке // Periferinės lietuvių kalbos tarmės (Lietuvių kalbotyros klausimai. T. 30). V., 1993. P. 181–213.

F r a e n k e l E. Litauisches etymologisches Wörterbuch. T. 1, 2. Heidelberg-Göttingen, 1962–1965.

G i r d e n i s A. Lietuvių kalbos vardažodžio priesagų kirčio susiformavimas // *Baltistica*, 1972. 1 priedas. P. 66–72.

G i r d e n i s A. Dvirkirčiai žodžiai M. Daukšos "Postilėje" // Kalbotyra, 1984. T. 35(1). P. 108–109.

K a b e l k a J. Kristijono Donelaičio rašty leksika. V., 1964.

K a r a l i ū n a s S. Kai kurie baltų ir slavų kalbų seniausijų santykijų klausimai // Balty ir slavų kalbų ryšiai (Lietuvių kalbotyros klausimai. T. 10). V., 1968. P. 7–100.

K a z l a u s k a s J. Lietuvių kalbos istorinė gramatika (kirčiavimas, daiktavardis, veiksmažodis). V., 1968.

K l i m a v i č i u s J. Dėl kurių žodžių literatūrinės formos ir kirčio // Iš lietuvių leksikologijos ir leksikografijos (Lietuvių kalbotyros klausimai. T. 12). V., 1970. P. 189–193.

K u r s c h a t Fr. Grammatik der litauischen Sprache. Halle, 1876.

K u r s c h a t Fr. Wörterbuch der litauischen Sprache. Halle, 1883.

L y b e r i s A. Metatonijos reiškiniai vediniuose // Kalbos kultūra, 1972. Sąs. 22. P. 43–48.

LKA — Lietuvių kalbos atlasas. T. 1–3. V., 1977–1991.

LKŽ — Lietuvių kalbos žodynas. T. 1–2. V., 1968–1969; T. 3–15. V., 1956–1991.

M a ž i u l i s V. Prūsų kalbos paminklai. V., 1981.

M i k u l é n i e n é D. Metatonija morfonologijos požiūriu // Kalbotyra, 1989. T. 40(1). P. 45–51.

M i k u l é n i e n é D. Priešdėlio *pā- raida išvestiniuose daiktavardžiuose // Lietuvių kalbos tarmės ir jų tyrinėjimai. Praeitis ir dabartis / Antanui Salui (1902 07 21 – 1972 07 31). Konferencijos tezės. V., 1992. P. 12–13.

M i k u l é n i e n é D., Ž e i ž i e n é J. Priešdėlinių daiktavardžių kirčiavimas morfonologijos požiūriu // Kalbotyra, 1994. T. 42(1). (spausdinama).

K. M ü l e n b a c h a Latviešu valodas vārdnīca. Redīgejis, papildinājis, turpinājis J. E n d z e l ī n s. T. . Rīgā, 1927— 1929.

N a k t i n i e n é G., P a u l a u s k i e n é A., V i t k a u s k a s V. Druskininkų tarmēs žodynas. V., 1988.

P e t r a u s k a s J., V i d u g i r i s A. Lazūnu tarmēs žodynas. V., 1985.

O t r ě b s k i J. Gramatyka języka litewskiego. T. 2.: Nauka o budowie wyrazów. Warszawa, 1965.

S a l y s A. Die žemaitischen Mundarten. Teil 1. Geschichte des žemaitischen Sprachgebiets // Salsys A. Raštai. T. 4. Lietuvių kalbos tarmēs. Roma, 1992. P. 141—286.

S k a r d ž i u s P. Daukšos akcentologija. K., 1935.

S k a r d ž i u s P. Lietuvių kalbos žodžių daryba. V., 1943.

S k a r d ž i u s P. Lietuvių kalbos kirčiavimas. Čikaga, 1968.

de C o c c o r F. Литовская акцентуация // de C o c c o r F. Избранные труды по языкоznанию. M., 1977. P. 620—632.

S t a n g Chr. S. Vergleichende Grammatik der Baltischen Sprachen. Oslo-Bergen-Tromsø, 1966.

S t u n d ė i a B. Dēl cirkumfleksinės metatonijos išvestiniuose lietuvių kalbos daiktavardžiuose // Baltistica, 1981. T. 17(1). P. 58—65.

S t u n d ė i a B. Lietuvių kalbos dviskiemienių daiktavardžių kirčiavimo variantai // Kalbotyra, 1984. T. 35(1). P. 87—90.

V a n a g a s A. Lietuvos TSR hidronimų daryba. V., 1970.

V a n a g a s A. Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas. V., 1981.

van Wijk N. Die baltischen und slavischen Akzent- und Intonations- systeme, 2. Aufl. 's - Gravenhage, 1958.

V i t k a u s k a s V. Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodynas. V., 1976.

Z i n k e v i č i u s Z. Lietuvių kalbos istorinė gramatika. T. 2. V., 1981.

Z i n k e v i č i u s Z. Iš lietuvių istorinės akcentologijos. 1605 m. katekizmo kirčiavimas. V., 1975.

DIE AKZENTUIERUNG DER DEKLINIERBAREN ABLEITUNGEN MIT DEM PRÄFIX *pā-

Zusammenfassung

Mit der Präposition *po* (< *pā-) sind geschichtlich zwei Präfixe *po-* und *pā-* verbunden, die in der Gegenwartssprache als Allemorphe fungieren.

Im Artikel werden die Ursachen der verschiedenen Akzentuierung der präfixalen Ableitungen erörtert: 1) die Entwicklung der Präfixe selbst; 2) die ungleiche Akzentuierung der Basiswörter; 3) territoriale bzw. mundartliche Besonderheiten der Ableitungen.

Neben den Derivaten mit *pā-* (zu ihnen gehören Ableitungen *pasáulis*, *pósparnis*) wird *pā-* rekonstruiert (*pāsaúlis*, *pāsparnis*). Mit dem letzteren werden die Ableitungen mit der beweglichen Akzent verbunden (*pasparnē*/*pasparnys*: *pāsparnę*/*pāsparni*).

Die Substantive, in denen synchronisch die Akut-Metatonie vorliegt (pakámpē kam̄pas), werden im Artikel als Varianten, die den altertümlichen in der Wurzel bewahrt haben (vgl. mundartlich *kámpa*), betrachtet.

Zirkumflektierte Metatonie wird mit der Veränderung des Akzent paradigmatis im Basis verbunden (pakálne: kálnas, -ai = pakálne: kálnas, -ai). Sie wird in solchen Ableitungen als eine relativ neue Erscheinung aufgefußt, die nicht nur infolge der Veränderung des stammbildenden Suffixes, sondern auch wegen der Verlegung des Akzentes von dem Präfix auf die Wurzel der Ableitung entstehen konnte (vgl. *pákálne, > *pakálne > pakálne).